

Döndő Csilla
joghallgató demonstrátor
PTE AJK Alkotmányjogi Tanszék

Kamaszok távol az otthonuktól – a szabadságvesztés, az elzárás, valamint a javítóintézeti nevelés a fiatalok büntetőjogában

I. Bevezetés

A kamaszkor sokak számára élményekben gazdag időszak, amelyre szívesen emlékeznek vissza az emberek felnőttként is. Azonban nem minden fiatal számára szól ez az életkor az ártalmatlan tapasztalatszerzésről, néhányan meggondolatlan döntéseik végett súlyos jogi következményekkel kell, hogy szembe-süljenek. Esetenként büntetendő magatartásuk miatt otthonuk, illetve megszokott környezetük elhagyására is kényszerülhetnek hosszabb-rövidebb időre. Jelen tanulmány célja bemutatni a lakóhely és családi kör mögött hagyásával járó büntetőjogi szankciókat, amelyek hatályos jogunk szerint a szabadságvesztés, az elzárás, valamint a javítóintézeti nevelés. Mint az ismert, a fiatalok elkövetőkre más szabályok vonatkoznak, mint felnőttkorú társaikra, hiszen esetükben hangsúlyosabb szerepet kap a nevelés és a későbbi bünelkövetői életpályára lépés megelőzése.

A 2012. évi C. törvény Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.) 105. § (1) bekezdése szerint „Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.” Ugyanakkor a Btk. 16. §-a leszögezi, hogy „nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be”. A szabályozás alól kivételt képez az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, a testi sértés, a terrorcselekmény, a rablás és a kifosztás bűncselekménye, amely elkövetése esetén büntethető az elkövető, amennyiben betöltötte tizenkettedik

életévét, továbbá a tette következményeihez szükséges belátással rendelkezik.¹ A Btk. 106. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a fiatalok bünelkövetőkkel szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés kiszabásakor az elsődleges cél a fiatal helyes irányba történő fejlődése kell hogy legyen, illetve az, hogy a társadalom hasznos tagjává válhassanak. A (2) bekezdés szerint elsősorban intézkedések alkalmazására kell, hogy sor kerüljön, ha ez nem célravezető, akkor kell büntetést alkalmazni. A (3) bekezdés értelmében szabadságelvonásra akkor kerülhet sor, ha a büntetés vagy intézkedés célja másképp nem érhető el. Hazánkban a szabadságelvonással járó szankciók minden negatívumuk ellenére gyakoriak, azonban a személyiségre gyakorolt hatásuk kettős kimenetű lehet: ugyan megvalósulhat a bünelkövetéstől való elrettentés a szankció hatására a jövőben, azonban a szabadságmegvonás már rövid időtartam esetén is kiválthatja az ellenkezőjét, azaz a fiatalok az őket az intézetben körülvevő kortársak hatására és a személyiség torzulása következtében bünelkövetői karrierbe kezdhetnek felnőttkorukban is.²

II. Az elkövetővé válásra hajlamosító tényezők

A felnőttkorú elkövetőkhöz hasonlóan a fiatalok számára is nagy hatással van a családi háttér, továbbá a lakóhely, az iskolázottság, illetve a szabadidő eltöltéséről alkotott elképzelések, amelyek nagy része az őket körbevevő szociális háló hatására, valamint annak segítségével jönnek létre. Általánosságban elmondható, hogy a fiatalok elkövetővé válásra hajlamosítanak a nehéz anyagi körülmények, a hozzátartozókkal való rossz kapcsolat, az erőszak mindennapos látványa, illetve a perifériára szorulás a társadalmi presztízis tekintetében. Az elhagyatottabb területek lakosai is nagyobb eséllyel válnak elkövetővé. A fent említett tényezők között ok-okozati összefüggés áll fenn, amelyek közül a legszembe-tűnőbb, hogy a nehéz anyagi helyzet és a nem megfelelő családi viszonyok, továbbá a

¹ Btk. 16. § alapján

² Kasnyik Adrienn Flóra: Büntetés vagy intézkedés? – Szankciók a fiatalok bünelkövetőkkel szemben. 2020/1.

<https://arsboni.hu/buntetes-vagy-intezkedes-szankciok-fiatalok-bunelkovetokkel-szemben/> (Letöltés ideje: 2020.05.20.)

fejlettebb infrastruktúrával rendelkező területektől távoli lakóhely együttesen vezethetnek az alacsonyabb iskolai végzettséghez, illetve a szabadidő nem elég minőségi és tartalmas eltöltéséhez.

A család szerepe a nevelésben, társadalmi normák átadásában, szeretet, biztonság, elfogadás nyújtásában kulcsfontosságú szerepet tölt be az egyén életében. A család a társadalom legkisebb közösségi egysége, hiszen olyan együtt élő kis csoportról beszélhetünk, amely tagjai között házassági vagy vérségi kapcsolat áll fenn. Megkülönböztethetünk teljes és csonka családot. Sajnos hazánkban nagyon gyakori az egyszülős családmodell a válások magas száma következtében. Ahogy az alacsonyabb életszínvonal – amely magából foglalja a jövedelem nagyságát, a materiális igények kielégítettségének szintjét és a társadalmi hierarchiában elfoglalt helyüket foglalkozásuk és más tényezők által – az egyének szintjén is növeli a bűnelkövetővé válás esélyét, ez családok esetén sincs másképp. A gyermekkorban kapott neveltetés és anyagi, társadalmi helyzet különösen nagy hatással van a későbbi viselkedésre, az ebben az időszakban elfogadott és elsajátított társadalmi normák az egyén egész életére meghatározóak.³ Amennyiben a családtagok között vannak deviáns magatartást tanúsító személyek, a fiatal rossz példát lát, nem sajátítja el a normakövető magatartást, továbbá nem tekint arra értékként. Ha a közeli hozzátartozók valamelyike büntetett előéletű, körükben jelen van a túlzott alkohol és kábítószer fogyasztása, az utóbbival történő kereskedelem vagy a prostitúció, a gyermek nagyobb eséllyel fogja ezt az életmódot normálisnak tartani.

A nehéz anyagi helyzeten túl további problémákat okozhat a gyerek érzelmi világában a szülők válása, amely kihat a gyermek baráti kapcsolataira, illetve iskolai teljesítményére is. Ezenfelül könnyen agresszívvá válhat a szülők esetleges otthoni erőszakos megnyilvánulásai végignézésének következtében.⁴ A

deviáns viselkedéshez vezethet a többség által elfogadott társadalmi normák ellen lázadó, akár jogsértéseket rendszeresen elkövető csoportokhoz tartozás. A szociális háló minden életkorban nagy hatással van a viselkedésre az egyén szintjén is, azonban a fiatalabb generációk esetében felértékelődik a kortárs közösség szerepe és az általuk való elfogadottság érzése, tehát a normaszegő csoportokhoz tartozó fiatalok gyakran maguk is bűnelkövetővé válnak. Mindezek a kamaszkor sajátosságaiából következnek, amely egyre fiatalabb korban kezdődik meg napjainkban. A fent említett tényezők külön-külön és együttesen is hatással lehetnek a bűnözői életpályára lépésre vagy az egyszeri bűnelkövetésre, azonban a kamaszkori útkeresésben való elakadás sok esetben vezet fiatalkori devianciákhoz.

A 21. században a média hatása nem elhanyagolható jogi kérdések vizsgálatánál, nincs ez másképp a fiatalkorúak büntetőjogával sem. Nem szabad elfeledkeznünk a televízió és az internet közösségből izoláló hatásáról sem nem megfelelő használat esetén, különös tekintettel a családi kapcsolatokra.⁵ Az internet térnyerésével egyre kevésbé kontrollálható, hogy a tartalmak pontosan kikhez jutnak el, azok tényleges olvasói vagy nézői nem feltétlenül esnek egybe a kibocsátó által kívánt célcsoporttal. Ezáltal a fiatalok könnyen hozzáférhetnek erőszakos vagy bármilyen más okból nem az életkoruknak megfelelő tartalmakhoz.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2010-ben kiadott egy iránymutatást a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. A következőkben a tanulmány szempontjából releváns pontjait ismertetem. Az ítélet meghozatalát követően a jogi képviselőnek a gyermek számára is érthető, világos módon el kell magyarázni annak tartalmát, következményeit, illetve a további lehetséges lépéseket, amit a fiatal tehet az ügye érdekében (például fellebbezés). Az ítélet mihamarabbi végrehajtása érdekében mindent meg kell tenni a nemzeti

³ Kőrösi István: A fiatalkorú bűnözés dinamikája, struktúrája, tényezői. <https://arsboni.hu/a-fiatalkorubunozes-dinamikaja-strukturaja-tenyezoi/> (Letöltés ideje: 2020.05.20.) 2020/1.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

hatóságoknak, amennyiben mégis elmaradna, a jogi képviselő köteles tájékoztatást adni a jogi eszközökről és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésről. A szankcióknak minden esetben építő jellegűnek, az elkövetett bűncselekmény vonatkozásában személyre szabottnak kell lenniük. Kiszabásakor a jogalkalmazónak figyelemmel kell lenni az arányosság elvére, a gyermek testi és szellemi állapotára, továbbá fejlődésére. Érvényre kell juttatni az oktatáshoz és a foglalkoztatáshoz való jogot. A fiatal társadalmi reintegrációját és rehabilitációját elő kell segíteni. A bűnügyi nyilvánosságban szereplő adatok nem hozhatóak nyilvánosságra az igazságszolgáltatási rendszeren kívül a nagykorúság elérését követően sem, kivéve, ha súlyos bűncselekmény elkövetése miatt ez indokolt közbiztonsági okokból vagy a gyermekekkel való munka miatt.⁶

Az iránymutatás kifejezetten a szabadságelvonnással kapcsolatban is tartalmaz rendelkezéseket. Ahogyan ez a hatályos magyar jogi szabályozásban is megjelenik, gyermekekkel szemben csak végső eszközként, illetve a lehető legrövidebb időtartamra szabható ki szabadságelvonnással járó szankció. Végrehajtása során a gyermekeket el kell különíteni a felnőttektől, kivéve, ha az együttes fogvatartás a gyermek érdekét szolgálja. A büntetés-végrehajtási intézet körülményeinek igazodni kell a gyermekek szükségleteihez, továbbá érvényre kell juttatni a gyermekjogokat a kapcsolódó nemzetközi egyezményekben foglaltak szerint, különös tekintettel a gyermek kapcsolattartására a hozzátartozóival és barátaival látogatások lehetővé tételével és levelezések lebonyolításával. Korlátozásra csak a gyermek vagy az igazságszolgáltatás érdekében van lehetőség, büntetesként sosem kerülhet rá sor. A gyermeknek joga van továbbá megfelelő oktatásban, egészségügyi ellátásban részt venni, életkorának és pszichológiai szükségleteinek megfelelő szabadidős programot űzni, valamint a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága is megilleti. A gyermek jogosult olyan események és programok látogatására,

amelyek felkészítik őket a szabadságelvonnással járó büntetést követő társadalmi reintegrációra.⁷

A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények látenciája magas, ugyanis a sértettek elnézőbben viszonyulnak a korosztályhoz, sokszor nem akarnak büntetőeljárást indítani, ennek ellenére deviáns magatartásuk súlyos következményeket vonhat maga után, büntetésüket esetenként az otthonuktól távol kényszerülnek eltölteni a kamaszok. Hatályos büntetőjogunk értelmében ez három szankció esetében következhet be: a szabadságvesztés, az elzárás, valamint a javítóintézeti nevelés kiszabásakor. Tanulmányom folytatásában az említett három szankciót mutatom be, kitérve néhány kapcsolódó bírói ítéletre, valamint a hazai büntetés-végrehajtási intézmények és javítóintézetek helyzetére.

III. A szabadságvesztés a fiatalkorúak büntetőjogában

A fiatalkorúakra kiszabható szabadságvesztés a Btk. 109. § (1) bekezdés értelmében legalább egy hónap, bármely bűncselekmény esetében. Esetükben nem szabható ki életfogytig tartó szabadságvesztés, az azzal is szankcionálható bűncselekmények esetén a tizenhat éven aluliakat legfeljebb tíz⁸, a tizenhat éven felülieket legfeljebb tizenöt évre ítélték.⁹ A tizenhatodik életévüket be nem töltött fiatalokra irányadó rendelkezés még a Btk. 109. § (2) bekezdés b) pontja, amely értelmében az „öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év” szabható ki fiatalkorúakra, azonban ugyanez az időtartam irányadó a tizenhatodik életévüket betöltött elkövetők számára is a Btk. 109. § (3) bekezdés c) pontja alapján. Az említett szakasz (3) bekezdés b) pontja szerint „a bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama tíz évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén tíz év”.

⁶ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. <https://rm.coe.int/16806a4541> (Letöltés ideje: 2020.05.20.) 2020/1.

⁷ Uo.

⁸ Btk. 109. § (2) bekezdés a) pontja

⁹ Btk. 109. § (3) bekezdés a) pontja

Végrehajtási fokozata alapvetően a fiatalok fogháza¹⁰, ez alól néhány feltétel teljesülése képez kivételt: ha „a fiatalokút büntett miatt kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik”¹¹, ha „az egyévi vagy ennél hosszabb időtartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalokú visszaeső”¹² vagy „a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőző három éven belül szándékos bűncselekmény miatt javítóintézeti nevelésre ítélték”.¹³ Ahogy az a törvényi szabályozásból is kitűnik, a fiatalok számára speciális büntetés-végrehajtási intézmények működnek, amelyek esetén két fokozatot különböztetünk meg: a fiatalokúak büntetését, illetve fogházát. A feltételes szabadságra bocsátás tekintetében a hatályos szabályozás megegyezik a felnőttkorúakra vonatkozó rendelkezésekkel. A fiatalokú pártfogó felügyelet alatt áll feltételes szabadságra bocsátás esetén.¹⁴

IV. A fogvatartottak körülményei a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben

A szabadságvesztést hazánkban a következő büntetés-végrehajtási intézetekben lehet leltölteni: a Tököli Fiatalokúak Büntetés-végrehajtási Intézetben, a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, valamint a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben. A Magyar Helsinki Bizottság 2014-es monitoring programja tanulságait, megállapításait összefoglaló jelentés¹⁵ több problémát is felvet a büntetés-végrehajtási intézetek körülményeivel kapcsolatban. Elsőként említtem a mosás kérdéskörét. A jelentés kifejti, hogy a fogvatartottak ágyneműi, ruhái esetenként elkeverednek, így a gyakorlatban többen is magukra mosnak, azonban ennek a szükséges feltételei – mosószer, meleg víz – nem állnak fent. Ennek következtében

jelentős mértékben nő a fertőzések száma és esélye a fiatalok között. Tekintve, hogy a tan kötelezettségi korhatár 16 év, a szabadságvesztésüket töltő fiatalok szabadulásuk után nehézségekkel küzdhetnek a társadalmi reintegrációjuk során. A fogvatartottak az előírások szerint napi egy óra szabadidővel rendelkeznek, amelyet a levegőn tölthetnek a sétálóudvarban.¹⁶ Természetesen tarthatják a kapcsolatot hozzátartozóikkal, hiszen az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikke is védelmezi a családi élethez és a kapcsolattartáshoz való jogot. A Tököli Büntetés-végrehajtási Intézetben például nincs korlátozás a levélváltások gyakoriságára vonatkozóan, továbbá a levelezések tartalma nem ellenőrizhető. Az intézet munkatársai által gyanúsnak vélt feladó esetében a levelet a fogvatartottal együtt bonthatják fel jegyzőkönyv felvétele mellett. Kizárólag abban az esetben nem továbbítható az elítéltnak, ha a benne lévő adat veszélyeztetheti a fogvatartás biztonságát.¹⁷

V. Az elzárás és a javítóintézeti nevelés a fiatalokúak büntetőjogában

A Btk. 111. § értelmében „A fiatalokúval szemben kiszabható elzárás legrövidebb tartama három nap, leghosszabb tartama harminc nap.” E büntetési nem azokkal az elkövetőkkel szemben vezethet eredményre, akik esetében más büntetés mellőzését szociális, gazdasági, családi körülmények vagy az életkor indokolja. Az elzárás a rá vonatkozó kedvező mentesítési szabályok miatt jöhet szóba alternatív megoldásként, illetve a szabadságelvonás rövidebb időtartamra is lehetséges, mint a szabadságvesztés esetében.¹⁸ Fontos megjegyezni, hogy az elzárás nem valódi alternatívája a szabadságvesztésnek, hiszen csak szabadságelvonással nem járó szankció lehetne annak tekinthető.¹⁹

¹⁰ Btk. 110. § (2) bekezdés

¹¹ Btk. 110. § (1) bekezdés a) pontja

¹² Btk. 110. § (1) bekezdés b) pontja

¹³ Btk. 110. § (1) bekezdés c) pontja

¹⁴ Balogh Ágnes – Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest 2015. 434.o.

¹⁵ https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_gyermek_fogvatartasa_Magyarorszagon_HUN.pdf (Letöltés ideje: 2020.05.20.)
2020/1.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Az elítélt által küldött, vagy a részére érkezett levelek kezelésére vonatkozó szabályok. <https://bv.gov.hu/intezetek/tokol/tajekoztatok> (Letöltés ideje: 2020.05.21.)

¹⁸ Forrás: Balogh-Tóth i.m. 434.o.

¹⁹ Góczy Ágnes: Az elzárás mint új büntetési nem a 2012. évi C. törvényben. <https://ujbtk.hu/dr-goczy>

A javítóintézeti nevelésre, mint szankcióra részletes szabályozást hozott létre a jogalkotó hatályos büntetőjogunkban, a következőkben erről adok átfogó áttekintést, mielőtt néhány kapcsolódó ügy tartalmát ismertetem. A bíróság abban az esetben rendel el javítóintézeti nevelést, ha az elhelyezés szükséges a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében. Nem rendelhető el azzal szemben, aki huszadik életévét betöltötte az ítélet meghozatalakor.²⁰ Egytől négy évig terjedhet²¹, azonban a fiatalkorú ideiglenesen elbocsátható az intézetből az időtartam felének letöltése után a Btk. 121. § (1) bekezdése szerint, „ha legalább egy évet eltöltött az intézetben²² és alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető²³”. Az ideiglenes elbocsátás tartama megegyezik a javítóintézeti nevelés hátralévő részével, de legalább egy év²⁴, továbbá a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll ebben az időtartamban.²⁵ Az ideiglenes elbocsátás megszüntetésére akkor kerülhet sor, ha más büntetés kerül kiszabásra, más intézkedést alkalmaz a bíróság a fiatalkorúval szemben annak időtartama alatt vagy a fiatalkorú megszegi a pártfogó felügyelet szabályait²⁶, valamint mindenképp megszünteti, ha szabadságvesztésre ítélik.²⁷ Értelemszerűen az ideiglenes elbocsátás ideje nem számít be a javítóintézeti nevelés tartamába, ha a bíróság megszünteti azt.²⁸ A Btk. 122. § értelmében a szabadságvesztés-büntetést kell végrehajtani, ha a fiatalkorút végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik a javítóintézeti nevelés kiszabása után elkövetett bűncselekmény miatt, a javítóintézeti nevelés vagy az

ideiglenes elbocsátás alatt. Ilyenkor a javítóintézeti nevelés hátralévő részét át kell változtatni szabadságvesztésre: egynapi szabadságvesztés lép kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe.²⁹

A javítóintézeti nevelés sajátossága abban rejlik, hogy egyszerre számít pedagógiai és büntetőjogi intézménynek. Elsősorban a közösségi nevelésnek, illetve a társadalmi normákról alkotott elképzelések helyes, többség által elfogadott irányba terelésének ad helyet. „Lakói” esetenként hibás konfliktuskezelési modellel rendelkeznek, illetve a tanulmányaikat illetően is lehetnek elmaradásaik, amely következtében sokan idősebbek a velük azonos oktatási szinten lévő diákokkal. A javítóintézetek reszocializációs és reintegrációs funkciója keretében a fent említett hiányosságok korrigálása zajlik.³⁰

VI. Összegzés

Tanulmányomban áttekintést adtam a fiatalkorúak büntetőjogának szabadságelvonással járó szankcióiról, azok hatályos jogi szabályozásáról és a személyiségre gyakorolt pszichológiai hatásáról. Kitértem továbbá az elkövetésre hajlamosító tényezőkre, és a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetek működésére és problémáira. Ezenfelül összefoglaltam a szakirodalom fontosabb megállapításait a területtel kapcsolatban. Említést tettem az Európai Unió emberi jogi és fiatalkorúakra vonatkozó ajánlásainak és követelményeinek rendszeréről is.

agnes-az-elzaras-mint-uj-buntetesi-nem-a-2012-evi-c-torvenyben/ (Letöltés ideje: 2020.06.21.)

²⁰ Btk. 120. § (1) bekezdés alapján

²¹ Btk. 120. § (2) bekezdés alapján

²² Btk. 121. § (1) bekezdés a) pontja

²³ Btk. 121. § (1) bekezdés b) pontja

²⁴ Btk. 121. § (2) bekezdés alapján

²⁵ Btk. 119. § (1) bekezdés c) pontja alapján 2020/1.

²⁶ Balogh-Tóth: i. m. 440.o.

²⁷ Btk. 121. § (3) bekezdés alapján

²⁸ Btk. 121. § (4) bekezdés alapján

²⁹ Btk. 122. § alapján

³⁰ Botos Eszter: A javítóintézeti nevelésről. 1-2. o. www.jgyphk.hu › OVO › wp-content › uploads › 2017/06